

în Cetate

rezultă de înțeleptul și față de

istoricul
dragostea R&B
în cadrul
lui Vincent van Gogh. Recomandă
într-o atmosferă
înțeleptă.

ANTOINE VEPF OGRIN
Vincent Van Gogh
în Cetatea din Valkenburg 2004

Illustrație după
detaliile de la
în cadrul
lui Vincent van Gogh.

în cadrul
lui Vincent van Gogh.

în cadrul
lui Vincent van Gogh.

COPILUL DIN BRABANT

„Eu acord aceeași atenție omului
care creează opera, ca și operei.“

VINCENT VAN GOGH

Vincent van Gogh s-a născut la 30 martie 1853, la Groot-Zundert, care pe atunci era un biet sat din Brabant, la frontieră olandezo-belgiană. A murit la 29 iulie 1890, la Auvers-sur-Oise, în Ile-de-France. Între aceste două date se înscrie existența pământească a unei ființe, un scurt, dar strălucitor destin, unul dintre extraordinairele destine ale vremurilor noastre. Extraordinar, nu prin vreo acțiune pe care ar fi exercitat-o asupra epocii sau prin vreo influență artistică imediată. Extraordinar prin complexitatea dramei sale interioare. Cazul său psihologic care poate fi studiat – și este studiat – sub diverse unghiuri îi derutează, în egală măsură, pe biografi, pe critici și pe psihiatri. Treizeci și șapte de ani, dintre care jumătate au fost o căutare tragică în care se amestecă orgoliul și credința, umilința, suferința fizică și morală, dorința de apostolat și voința artistului – ani de căutări și de lupte, la capătul cărora experiența al cărei „cobi“ a fost într-un fel Van Gogh se întâlnește cu un domeniu care, în mod vădit, nu mai este al nostru.

În funcție de optica din care e considerat, în funcție de planul de pe care e studiat, destinul lui Van Gogh este acela al unui artist, al unui mistic sau al unui bolnav. Dacă e privit numai dintr-unul din aceste puncte de vedere, el se sustrage analizei deoarece

formează un tot, ca o construcție a cărei desăvârsire trebuie urmărită de la temelie până la acoperiș.

Aceste trei aspecte ale cazului Van Gogh sunt strâns legate între ele. Apar încă din copilărie, se dezvoltă, se orânduiesc uneori tragic, insesizabil, dar totdeauna în vederea unei anume împliniri dramatice, spre a se uni în cele din urmă și a se exprima într-o operă de viziună.

Să examinăm deci unul dintre aceste trei aspecte pentru a le explica pe celelalte? Să le privim pe toate trei succesiv? Asemenea încercări n-ar reuși nici să le rezolve, nici chiar să le definească. Ne-ar face să deviem, le-ar falsifica. Dacă opera în sine și-ar păstra frumusețea, ar pierde, în schimb, o parte din semnificația, din bogăția sa.

Căci dincolo de pictor, de bolnav, descoperi totdeauna omul. Datorită tocmai contradicțiilor sale, caracterului său, constituit se pare din trăsături nu numai diferite, ci opuse, și ale căror ciocniri dădeau impresia că sunt mai multe ființe în Vincent, dictându-i rând pe rând violența și tandrețea, revolta și credința, umilința și spiritul de independență, neliniștea și exaltările sale. El nu lupta numai cu societatea, cu arta, cu Dumnezeu; ci mai întâi cu Vincent însuși. Și era lupta cea mai sfâșietoare; căci nici un alt om n-a fost mai sincer ca el.

Un asemenea destin suscită, evident, cele mai diverse interpretații. El reclamă în același timp analiză și sinteză, incită pe psihanalist la diagnostic și pe poet la lirism, fără ca unul sau celălalt să satisfacă măcar aparența unui adevăr.

Un fapt deosebit pentru studiul acestui destin este, de altfel, abundența mărturisirilor pe care ni le-a lăsat omul: o operă picturală care merge paralel chiar cu evoluția dramei; o operă epistolară care îi egalează puterea de creație. Nici un artist n-a vorbit mai bine de meșteșugul său. Nici o ființă nu și-a exprimat mai bine agitația lăuntrică. Iar noi posedăm, în legătură cu ceea ce se numește „nebunia lui Van Gogh“ pagini de o cutremurătoare luciditate.

Datorită acestor mărturisiri este posibil, cel puțin pentru anumite perioade, să reconstituim aproape zi cu zi, viața lui Vincent.

Dar numai relatarea acestei vieți, expunerea minuțioasă a faptelor, nu e suficientă pentru a pătrunde problemele pe care le pune eroul. Ne va permite totuși să-i descifrăm datele, să le urmărim desfășurarea, modul în care au proliferat. Va constitui baza de la care vom porni pentru a încerca să găsim unele explicații, va fi o modalitate de abordare. Examinând faptele și evenimentele, va apărea legătura esențială a cauzelor, importanța consecințelor. Și poate astfel vom da unele lămuriri care vor ajuta să înțelegem mai bine omul și arta lui. Dar nu e vorba aici atât de a defini, cât de a sugera, nu de a analiza, ci de a propune.

Precizia documentelor și, pe de altă parte, anumite lacune ne interzic să neglijăm cel mai neînsemnat fapt, cel mai neînsemnat gând. Căutarea lor, confruntarea lor stau la baza oricărei încercări de sinteză și vor permite să degajăm din aparentul haos al destinului lui Van Gogh direcțiile majore ale unei misiuni îndeplinite în chip dureros, dar total.

FAMILIA ȘI ORIGINILE SALE

Vincent van Gogh era fiul unui pastor neerlandez. Și de data aceasta trebuie să cunoaștem ascendenții eroului, pentru a înțelege condițiile care i-au determinat temperamentul și caracterul.

În introducerea la ediția *Scrisorilor*, Johanna van Gogh-Bonger, cununata pictorului, i-a prezentat genealogia. Numele de familie amintește de Goch, un orașel situat în teritoriul german, la frontieră Limburg-ului, dar la numai câțiva kilometri de provincia Noord-Brabant de unde era originar Vincent. Este posibil ca familia Van Gogh (de Goch) ca și numele ei să se tragă de acolo. S-ar fi putut să fi făcut parte din nobilime, și motivele blazonului ei – o grindă împodobită cu trei trandafiri – dă de crezut că la început cei din familia Van Gogh au fost constructori. Au urmat destinele patriei lor. Anterioră secolului al XVI-lea, familia a cunoscut cea mai mare strălucire în cursul secolului al XVII-lea. În rândurile ei

se numărau atunci mari personalități ale regatului: un anume Johannes van Gogh, judecător reprezentant al regelui la Zutphen, care devine trezorier general al Uniunii Neerlandeze, precum și un anume Michael van Gogh, consul general în Brazilia, apoi trezorier general al Zeelandei și care, în 1660, a fost trimis ca ambasador pe lângă regele Carol al II-lea al Angliei. Dar, încă de pe atunci, printre diplomați și înalți funcționari, poate fi întâlnit un pastor, Cornelius, al căruia fiu, Matthias, a fost medic, apoi tot pastor.

După declinul țării lor, cei din familia Van Gogh se îndreaptă spre industrie și artă. Filiația directă a pictorului poate fi stabilită de la un prim Vincent van Gogh (1674–1746). Unul dintre fiii acestuia, David, născut în 1697, care se ocupa cu etirarea firelor de aur, la Haga, s-a căsătorit cu o valonă, Maria Stalvius și a avut el însuși doi fii, Jan și Vincent. Primul (1722–1796) s-a căsătorit și a avut un fiu care moșteni averea unchiului său Vincent (1729–1802). Aceste și-a petrecut o parte din tinerețe la Paris, a făcut parte din Garda Elvețiană a lui Ludovic al XV-lea, apoi s-a consacrat sculpturii; a rămas celibatar. Johannes, fiul lui Jan (1763–1840), a practicat la început meseria bunicului său David, apoi a predat teologia, s-a căsătorit și a avut un fiu, Vincent (1789–1874), bunicul pictorului. Acest Vincent era pastor. A studiat teologia la Leyda și a oficiat pe rând la Benschop și la Ochten, apoi, din 1822, la Breda, unde la 8 februarie, în același an, s-a născut Theodorus, tatăl lui Vincent.

Repetarea prenumelor, fidelitatea față de anumite profesii dovedesc caracterul traditionalist al acestei familii neerlandeze.

Dat fiind rolul pe care îl vor juca în viața Tânărului pictor, e indispensabil să spunem câteva cuvinte despre frații pastorului Theodorus, unchii lui Vincent.

Familia bunicului număra unsprezece copii, din care cei mai mulți aveau să ajungă în situații demne de invidiat. Cel mai mare, Johannes, s-a consacrat marinei; devenind viceamiral, a fost numit director al șantierelor Marinei din Amsterdam. Alți trei erau neguitori de artă: Cornelis Marinus la Amsterdam, Hendrick la Rotterdam și Vincent la Haga. Acesta din urmă, cu o sănătate șubredă, dar cu o mare cultură, ținuse un magazin de culori, înainte de a-și deschide

o galerie de artă. Foarte influent în mediile artistice de la Haga, a reușit repede să facă afaceri înfloritoare. Casa Vincent van Gogh de la Haga avea onoarea de a fi „furnizoarea Cabinetelor Majestăților Lor, Regele și Regina“. Directorul ei s-a asociat mai târziu cu celebră firmă Goupil din Paris și s-a dus el însuși în capitala Franței după ce a lăsat conducerea magazinului din Haga în seama unui oarecare domn Tersteeg, căruia Vincent – nepotul – avea să-i devină într-o bună zi subaltern. Al șaselea era perceptor. În ceea ce privește fetele, două dintre ele s-au căsătorit cu generali.

Theodorus, pastorul, nu s-a ridicat la nivelul social al fraților săi. Fapt care a stârnit mirare, fără să se țină seama că perfecțiunea pe care o atinsese în profesiunea sa îl conducea tocmai spre renunțare mai degrabă decât spre reușită. Blândețea și umilința se îmbinau în el cu un rigorism față de forme care îl făcea să se simtă dator de a fi împotriva a tot ceea ce i-ar fi putut stânjeni misiunea. Vocația religioasă, remarcată la mai mulți dintre predecesorii săi, a găsit în el un teren favorabil. Vom regăsi la Vincent, mai cu seamă în prima parte a maturității sale, aceeași umilință și aceeași intransigență.

„Domine“ – aşa era numit în Brabant pastoral parohie – Theodorus van Gogh și-a făcut studiile la Utrecht. Avea douăzeci șișapte de ani când, în ianuarie 1849, a fost numit la Groot-Zundert, o modestă parohie pe drumul dintre Anvers și Breda, la câțiva kilometri de frontieră belgiană. Noord-Brabant – sau Brabantul Septentrional – se deosebea de celelalte provincii neerlandeze prin tendințele sale religioase. Elementul protestant era aici mult mai puțin important decât elementul catolic. Zundert nu mai numără astăzi decât vreo treizeci de „reformați“. Când Theodorus a fost numit acolo, aceștia reprezentau cam jumătate din totalul populației, evaluată atunci cam la vreo sută de oameni.

În mai 1851, la doi ani după instalarea sa la Groot-Zundert, pastorul s-a căsătorit cu fiica unui maistru legător de la Curte, Anna-Cornelia Carbentus, născută la Haga la 10 septembrie 1819, adică mai în vîrstă decât soțul ei cu trei ani.

Anna-Cornelia era sora soției lui Vincent van Gogh, directorul galeriilor de la Haga. Se poate ca acesta să nu fi fost străin de

căsătoria Tânărului său frate. Această dublă înrudire – cei doi frați fiind căsătoriți cu cele două surori – a contribuit la strângerea legăturilor de afecțiune, dar și de dependență dintre pastor și negustorul de artă, dintre Theodorus și Vincent, afecțiune ce se va repeta într-un mod ciudat și va fi și mai puternică între cei doi fii ai pastorului, botezați cu aceleași prenume.

De multe ori „domine” își va consulta frații, și mai ales pe negustorul de artă, când avea să se pună problema îndrumării fililor săi spre o situație onorabilă. Acest sentiment de inferioritate socială, de dependență față de unchi, nu va scăpa neobservat de Tânărul Vincent. Să-l reținem ca pe un element suscetibil să contribuie la formarea caracterului său.

Desi la căsătoria lui Theodorus s-a ajuns prin relații familiale, căsnicia a fost fericită.

În micul volum consacrat fratelui său, Elisabeth-Huberta, una din fiicele pastorului, evoca astfel amintirea părinților: „Erau foarte uniți și foarte caritabili. Tata avea un chip cu trăsături fine, un păr alb argintiu. Mama avea trăsături mai puțin regulate, dar o expresie vioaie și o privire pătrunzătoare, privirea lui Vincent“.

Unul dintre primii biografi ai lui Van Gogh, Gustave Coquiot îi face lui Theodorus următorul portret: „Un om mărunț, uscat, cu umerii înguști, față blândă, fără mustață, fără barbă, părul scurt. Predicator corect, fără strălucire. Avea aerul unui funcționar al religiei“. Acest portret nu prea măgulitor este dezmințit de fotografia expusă în sacristia micului templu din Nuenen, unde Theodorus a fost mai târziu pastor.

Mult mai în vîrstă pe vremea aceea, tatăl lui Vincent ne apare cu un chip frumos, grav, fără a fi sever, și care pare a fi chipul unui om de spirit. Aerul de bunătate care se deslușea pe trăsăturile lui regulate atragea simpatia. În satul în care avea să-și exercite profesiunea, i s-a spus din primele zile „*de mooi dominé*“, adică pastorul cumsecade. A fost, după toate probabilitățile, iubit de cei din jurul său, dar în cercul familial, pătruns de autoritatea sa și de principiile religiei sale, el va da adesca dovada, mai cu seamă în relațiile sale cu Vincent, unui caracter

intransigent, coleric și a unor vederi înguste, în contrast cuumanismul generos al celor doi fii, Vincent și Théo.

Talentele sale de predicator nu se ridicau la înălțimea prestanței sale; să fi fost oare acesta unul din motivele pentru care Theodorus van Gogh a trăit modest toată viața prin parohii dezmoștenite?

În prefața sa la ediția olandeză a scrisorilor lui Vincent, doamna Van Gogh-Bonger nu dă deloc detalii despre familia mamei. Oare din pricina că a fost mai umilă? Deși în rândurile ei se număra și un episcop de Utrecht; e tot ce știm despre familia Carbentus. Soția pastorului pare să fi fost o femeie solidă al cărei caracter avea multe trăsături comune cu cel al lui Vincent: dragostea pentru natură, plăcerea de a-și nota impresiile asupra vieții și asupra proprietelor sentimente, un simț artistic ce se manifesta în desene, în acuarele, trăsături care nu prejudiciau nici activitatea casnică, nici spiritul ei vioi. Totdeauna avea un ac în mână. Găsea chiar mijloacele de a-și ajuta soțul veghind asupra treburilor gospodărești. Anna Carbentus a murit în 1907, la optzeci și șapte de ani. Potrivit registrului de internări al azilului din Saint-Rémy, Vincent ar fi declarat doctorului Peyron, directorul azilului, „că una din surorile mamei sale era epileptică și că mai existau cazuri în familie“. Johanna van Gogh-Bonger nu menționează acest fapt. Este evident că principală lipsă a elementelor biografice furnizate de rudele apropiate ale personajului constă în aceea că nu relevă decât faptele susceptibile de a flata istoria familiei sau pe cea a eroului.

ÎN ZODIA BERBECULUI

Căsătoria pastorului Theodorus van Gogh și a Annei-Cornelia Carbentus avea să dea în curând roade. După un an, Tânăra femeie născu un fiu, care fu numit Vincent-Willem. S-a născut mort și a fost înhumat în micul cimitir din Zundert, unde i se mai poate vedea încă mormântul. Probabil că acestui mormânt trebuie să i se atribuie eroarea relevată în anumite lucrări mai vechi și pe plăcile

de pe anumite pânze (mai ales în Muzeul Boymans din Rotterdam), care indică anul 1852 ca dată de naștere a lui Vincent.

Pierderea primului lor copil i-a afectat profund pe pastor și pe soția sa. Dar, peste un an, s-a născut un alt băiat căruia părinții i-au dat același prenume.

Vincent-Willem van Gogh s-a născut la 30 martie 1853, la orele 11, deci în zodia Berbecului. Este interesant de reamintit că această zodie marchează în emisfera noastră victoria luminii asupra întunericului, deoarece, pe măsură ce soarele înaintează spre Berbec, zilele cresc în detrimentul nopții. Este zodia impulsului creator, momentul celei mai mari puteri vitale.

Curba vieții lui Van Gogh – drumul său spre lumină – pare să urmeze curba acestei zodii. Atașamentul pe care îl va manifesta față de ciclul vital al germinației simbolizează apartenența lui la Berbec.

„Ființa din această zodie izbucnește în inconștiență și nu e niciodată sigură de ceea ce anume este; e inadaptabilă deoarece instinctul ei viguros eliberează forțe noi, necunoscute încă; aceste forțe pot fi echivalente cu un foc devorator, cu o izbucnire anarchică, dezordonată, cu un vulcan devastator; are o mare putere de expansiune, dar nu se poate stăpâni și are un caracter inconștient, dezorientat, primitiv.¹

„Simt în mine o forță, un foc pe care nu-l pot stinge“, va scrie Vincent. Această forță va exploda în perioada de la Arles, cea mai fecundă și mai exaltată din viața și opera sa.

Această putere e contracarată de ascendentul Cancerului pe care lucrarea citată o exprimă în acești termeni: „Există o incompatibilitate între două naturi fundamental diferite: una care merge înainte și e îndrăzneață, temerară, riscă totul, trăiește pentru viitor și progres... și cealaltă, care dă înapoi, se retrage în sine, trăiește în refugiu și interior, în sensibilitatea sa vulnerabilă, în trecut, pentru a se conserva, pentru amintiri... de unde și o dualitate care se exprimă prin ieșiri și prin retrageri în sine, prin faze de exteriorizare motrică și prin faze de contemplație și visare, de entuziasm și de depresie“.

Iată, foarte exact, caracterul și drama lui Vincent van Gogh.

Anumiți biografi au subliniat, pe bună dreptate, faptul că acest al doilea fiu a fost conceput în momentul în care durerea părinților, cauzată de prima naștere zadarnică, încă nu se potolise. Această împrejurare poate oare explica, fie și parțial, caracterul sumbru al copilului? Coincidența tulburătoare a datei nașterii, care l-a situat pe cel de al doilea fiu sub aceeași zodie ca și primul, decizia părinților de a-i da același prenume ar putea lăsa să se credă că s-a operat un fel de report de personalitate, care ar explica dubla natură a pictorului la fel de bine sau poate chiar mai bine decât opoziția dintre caracterele mamei și tatălui. Si n-a avut oare chiar el o obscură conștiință a acestui fapt, încă din primii săi ani, văzând în micul cimitir de lângă casa parohială mormântul acela pe care figurau prenumele și data lui de naștere, ca și cum un alt el însuși ar fi fost înmormântat acolo?

Se pare că toata viața lui Vincent a trăit sub povara unui destin într-un anume fel usurpat. În echilibrul misterios al vieții nu era numai el, ci și acel „un altul“ pe care l-a „înlocuit“.

În 1855, s-a născut o fiică, Anna, apoi la 1 mai 1857, Theodore, admirabilul frate, care va fi providența lui Vincent: în sfârșit, alte două fete, Elisabeth-Huberta și Wilhelmina sau Wil, și un alt băiat, Cornelis sau Cor.

În afara de Théo, frații și surorile n-au jucat nici un rol în viața lui Vincent. Totuși, în *Scrisori*, el a menționat-o de mai multe ori pe Anna. Vincent a trăit un timp la Londra alături de ea. A întreținut o oarecare corespondență cu Wil, cea mai mică dintre fete. Fratele Cornelis și Elisabeth-Huberta se pare că au avut mai puține contacte cu Vincent.

Aceasta este poziția genealogică a lui Vincent. În urma lui, după cum scrie doctorul Doiteau, „un sir de strămoși burghezi neerlandezi, cumsecade, probabil artritici, zdraveni în general, sănătoși și care, în majoritate, au atins o vârstă înaintată, fără mari tare fizice sau morale aparente“. În jurul său, o familie numeroasă, dar nu scutită de simptome patologice. Însuși Vincent confirmă acest lucru când îi scrie de la Arles fratelu său: „Nevroza noastră...

¹ Berbec, Colecția „Zodiacul“ (Ed. Seuil), (n. a.).

este și o moștenire fatală, deoarece, în condițiile civilizației noastre ne văguim din generație în generație“... „O nevroză, adaugă el care vine de departe.“

Mai ales dinspre partea mamei trebuie căutate cauzele stării patologice care s-au manifestat încă din timpul tinereții lui Vincent. Este evident că asupra destinului său apăsa o grea ereditate.

Am arătat că umilința tatălui putea fi regăsită și la fiu, la fel, poate ca și complexul de inferioritate care a contribuit la menținerea pastorului în condiția lui mediocră și l-a îndemnat adesea să solicite sprijinul sau sfaturile fraților săi în problemele propriei familii. Complex dovedit adesea de comportarea și confidențele lui Vincent.

Și totuși, dacă ereditatea ajută să situăm drama lui Van Gogh, ea nu explică total. Pentru că numai ea singură nu poate forma un caracter, un temperament nu determină un destin. Îl vom cita în acest sens pe doctorul Vernet: „Trăim cufundați într-un mediu de la care primim toate condițiile existenței noastre și ale cărui neregularități, intemperii și violențe le suportăm aşa cum îi primim și lumina. Între el și noi e un schimb constant, noi încercând ba să ne adaptăm, ba să ne apărăm...“ Autorul se plasează aici pe un plan fiziologic. „Noi suntem construși în același timp și de mediu, și de noi însine“, scrie de asemenea doctorul Alexis Carrel.

Or, în ce mediu s-a născut Vincent?

Un cămin nou, părinți încă tineri. Tatăl are treizeci și unu de ani, mama, treizeci și patru. O atmosferă liniștită, austera. O viață constantă, fără alte evenimente decât nașterea copiilor. O casă în care zilele se scurgeau în credință și respectul față de Dumnezeu. Părinții lui Vincent sunt oameni cultivați, orășeni – tatăl a trăit la Breda, mama la Haga – transplantați prin forță împrejurărilor, și anume cariera de pastor, în mediul rural. Se poate crede că nu sufereau din această cauză, tatăl își iubea misiunea, mama iubea satul. Dar în ciuda decăderii sociale a părinților săi, copilul a crescut într-un cămin foarte diferit de celelalte.

Parohia? Căteva case înșirate pe drumul spre Anvers. Influența pastorului e aproape nulă deoarece majoritatea populației este catolică. Totuși, dacă îi dăm crezare autorului câtorva lucrări despre

Țările de Jos, H. Havard, care a străbătut Brabantul prin 1875, „se pare că în această pașnică regiune din Flandra calvinismul ar fi influențat catolicismul care devenise foarte sumbru și rezervat“. Deosebirile de confesiuni nu dăunau deci omogenității populației. E o regiune de dropii mohorâte, de lande nisipoase pe care locuitorii numai cu multă răbdare reușeau să le redea agriculturii. Un climat mai puțin maritim decât cel al Zeelandei, care era în apropiere, mai puțin bântuit de ploi sau de vânturi, dar totuși aspru și adesea rece. Va contribui și el la formarea fizică și spirituală a lui Vincent. Evoluția artei lui îl va conduce spre căutarea unei anume calități a luminii. Dar în toată partea de la începutul vieții sale el va rămâne, așa cum îi scrie lui Théo, „un copil din Brabant“. Viața nu ne dă la naștere numai antecedentele familiale, ci și temperamentul unei rase sau al unui popor. Această filiație, puternic marcată la Van Gogh, va apărea adesea și în faptele și în arta lui. El însuși are o conștiință precisă a acestei împrejurări. În 1881, îi scrie prietenului său, pictorul Rappard: „Dumneata și cu mine nu putem face altceva mai bun decât să lucrăm după natura olandeză. Atunci suntem noi însine, ne simțim acasă, în elementul nostru. E cu atât mai bine dacă suntem la curent cu ceea ce se petrece în străinătate, dar nu trebuie să uităm că noi avem rădăcini adânci în pământul olandez“.

Particularitățile caracterului său, copilăria pe care și-o va petrece în Brabantul natal, gustul moștenit de la mama sa pentru natură și introspecție vor contribui și mai mult la întărirea a ceea ce era olandez în ființa lui, nu atât în sensul național, cât în sensul rural sau țărănesc al termenului.

PRIN CÂMPIA CU MĂRĂCINI...

Pentru a cunoaște astăzi locul de obârșie al lui Vincent, nu trebuie mers la Zundert prin Anvers sau Breda. Marea șosea internațională care leagă aceste două orașe, trecând prin târg, i-a răpit câmpiea înconjurătoare caracterul pe care îl avea la mijlocul secolului